

ЛІТНІ ПРАКТИКИ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ГУМАНІТАРІЇВ НОВОГО ПОКОЛІННЯ

У статті зацентровано увагу на безперервному процесі підготовки фахівця нового покоління, чому сприяє безпосереднє залучення студентів до опанування практичної складової майбутнього вчителя-гуманітарія під час проведення таких практик Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка: фольклорної, джерелознавчої, археографічної, перекладацької, з експериментальної фонетики.

Наголошено на географії польових досліджень діалектологічної, фольклорної, археографічної практик. До кожної з них укладено певну критеріальну базу оцінювання досягнутих студентами результатів за кредитно-модульною системою. Схарактеризовано практичну складову та перспективи подальшої роботи для проходження літніх практик.

Ключові слова: *Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, професійна підготовка гуманітаріїв, літні практики, фольклорна, джерелознавча, археографічна, перекладацька, практика з експериментальної фонетики.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. У Декларації про європейський простір для вищої освіти (1999), законах України "Про освіту" (2012), "Про вищу освіту" (2014), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), проєкті Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років (2014) зазначено, що необхідно створити гнучку, цілеспрямовану, ефективну освітню систему, щоб забезпечити якість професійної підготовки майбутніх педагогів згідно з вимогами сучасного суспільства.

Останні дослідження та публікації. Сьогодні особливе значення надається індивідуальному освітньому підходу (С. Бондаревська, Р. Богомолова, В. Буг, З. Васильєва, Ст. Іванов, В. Ковальов, Ю. Кулюткін, Т. Кульгіна, О. Моїсєєв, М. Нагорнов, Н. Пешкова, Р. Сухобська та ін.) у галузі теорії і практики освітньої школи, освоюючи який, майбутній педагог набуває професійного досвіду, усвідомлено регулює власну освітню парадигму, накопичує потенціал креативної самореалізації. Окремо є наукові дослідження вчених щодо удосконалення навчально-виховного процесу ВНЗу – Ю. Бабанський, В. Безпалько, С. Гончаренко, І. Зязюн, Н. Талізїна, Р. Хмелюк, М. Ярмаченко.

Науковці досліджують практичне розв'язання проблеми підготовки майбутніх учителів у контексті модульного підходу до побудови педагогічного процесу – А. Алексюк, В. Горбенко, М. Жалдак, С. Жданов та ін. Актуалізовані студії з модернізації педагогічної освіти з урахуванням оптимізації процесу професійної підготовки вчителя нової генерації (В. Андрущенко, О. Биковська, А. Бойко, В. Бондар, В. Гриньова, І. Зязюн, В. Кузь, О. Мороз, В. Олійник, О. Пехота, І. Прокопенко, О. Савченко, Г. Шевченко, М. Ярмаченко та ін.). Присвячено низку робіт компетентнісному підходу в підготовці вчителя (К. Баханов, А. Бермус, Н. Бібік, Н. Грохольська, Т. Десятов, С. Клепко, В. Красвський, О. Локшина, О. Овчарук, О. Павленко, О. Поментун, С. Стрілець, Л. Тархан, А. Хуторський, Г. Фрейман та ін.).

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, з'ясували, що педагогічна практика студентів у ВНЗ досить широко та різнопланово досліджена в педагогічній науці такими вченими, як: О. Абдулліна, Ф. Гоноволін, Є. Гришина, В. Зав'ялова, Н. Кузьміна, Н. Левітов, В. Рожевий, В. Сластьонін, Л. Спірін, А. Щербаков. Педагогічну практику в системі багаторівневої підготовки "бакалавр – фахівець освіти – магістр" вивчала Н. Бурлакова. Крім того, Є. Орлова, Л. Щелкунова, М. Шубик та інші акцентували увагу на засобах і методах формування дидактичних, комунікативних й інших видах умінь у процесі педагогічної практики. Узагальнення основних положень наукових праць, у яких розглядаються питання професійно-педагогічної підготовки майбутніх філологів, дають підстави визначити напрями, які мають вагоме значення для нашого дослідження: фольклорна, джерелознавча, археографічна, перекладацька, з експериментальної фонетики.

Таким чином, аналіз існуючої наукової літератури дозволяє констатувати, що нині достатньо розробленими є теоретичні аспекти з підготовки майбутнього педагога. Проте відсутні цілісна концепція, модель і організаційно-методичне забезпечення формування професійно-педагогічних компетентностей майбутніх гуманітаріїв у процесі їх професійної підготовки у межах літніх практик. Необхідність узагальнення й використання педагогічного досвіду зумовили вибір теми розвідки.

Мета статті – обґрунтувати шляхи для успішного оновлення змісту підготовки майбутніх гуманітаріїв у процесі проходження літніх практик Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Виклад власне матеріалу дослідження. Професійна підготовка фахівців-гуманітаріїв здійснюється в процесі освоєння педагогічної теорії і практики. У Будапештсько-Віденській декларації "Про створення Європейського простору вищої освіти" (2010) міністри, відповідальні за вищу освіту закликали всіх причетних до освітнього процесу зосередитися на створенні відповідних педагогічних умов, що сприятимуть навчанню, у першу чергу – середовища, що надихає до роботи та навчання, орієнтоване на розширення потенційних можливостей студента, задіяти усі форми навчання, забезпечуючи відтак розвиток сталих та гнучких траєкторій навчання. Відомо, що "мета педагогічної діяльності – свідоме бачення кінцевого результату діяльності, що планується як позитивний перетворювальний вплив на особистість" [2, с. 174].

З практичними підходами до вирішення проблем філологічної освіти студенти знайомляться в процесі практики. Зміст, обсяг, період проходження різних видів практик обумовлені одержуваною ними спеціальністю. Таким чином, зміст практики визначається завданнями підготовки фахівців філологічної освіти, а також профілем додаткової спеціальності. В умовах розвитку парадигми безперервної освіти особистості процес модернізації університетського освітнього процесу спрямований на формування комунікаційної культури, ініціює: удосконалення методології і стратегії відбору змісту, методів і організаційних форм навчання в сучасних умовах реформування освіти; розширення можливостей навчання майбутніх педагогів за допомогою надання доступу до матеріалів і навчальних систем самого різного змісту, комп'ютерних, віртуальних, комунікативних технологій, а також створення потенціалу в галузі обміну навчальною і науковою інформацією, що забезпечують функції не лише збирання, накопичення, зберігання і передачі певної інформації, але й стимулювання до продукування власної.

Російська дослідниця Н. Морева переконливо стверджує, що "робота зі створення або впровадження педагогічної технології має певне практичне значення у діяльності як конкретного викладача, так і всього педагогічного колективу освітнього закладу" [5, с. 8]. Безперечно, організація і проведення певної практики вимагає застосування відповідної педагогічної технології. Крім того, варто орієнтуватися на розвиток здібностей, творчих можливостей індивідуальності, узгоджуючи дії у системі "студент↔викладач". Підґрунтям такої дидактичної концепції є принцип співробітництва, що передбачає розуміння навчання як єдності підпроцесів учіння (навчально-пізнавальної діяльності студентів) та викладання (навчальної діяльності викладача), теоретично обґрунтований у роботах А. Алексюк, В. Давидова, М. Касьяненко, М. Махмутова. Дотримуємося формулювання, наведеного Г. Майським, що "педагогічна практика – це початковий етап у системі фахової підготовки, перша ланка практичного засвоєння педагогічної професії. В цей період закладаються основи професійної діяльності фахівців, які володіють науково-методичною майстерністю викладання, практичними вміннями і навичками; формуються професійні якості, інтерес до майбутньої професії" [4].

Навчальна практика (фольклорна) 1 курс ОР "Бакалавр", навчальна практика (діалектологічна) 2 курс ОР "Бакалавр"; навчальна джерелознавча практика 1 курс ОР "Бакалавр"; навчальна практика з експериментальної фонетики 2 курс ОР "Бакалавр"; навчальна археографічна практика 2 курс ОР "Бакалавр", навчальна джерелознавча практика 2 курс ОР "Бакалавр"; навчальна перекладацька практика 3 курс ОР "Бакалавр" практика відбувалися в період 01.07.2015 по 14.07.2015 р. Зупинимося детальніше на окремих практиках. Загальне керівництво навчальної фольклорної практики здійснювала доц. Салтовська Наталія Василівна. З метою економії коштів фольклорна практика відбувалася за місцем проживання студентів-практикантів, тому географія польових досліджень це – Київська, Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області. Навчальна фольклорна практика була оцінена за кредитно-модульною системою, яка передбачає максимальну оцінку – 100 балів. Навчальна практика складалася з 2-х змістових модулів по 30 балів кожен (польові записи (мінімальна кількість фольклорних одиниць – 100) та опрацювання зібраного фольклорного матеріалу (упорядкування, паспортизація)). Підсумковий модуль – 40 балів (студенти в індивідуальному порядку захищали свої роботи, звітували про зібраний матеріал). Матеріали фольклорної практики укомплектовані у вигляді рукописних текстів та їх електронному варіанті, на компакт дисках, аудіо та відеозапису. Роботу студентів було спрямовано на записування не лише традиційних фольклорних текстів, а й на новотворів. Респондентами було обрано людей різного віку – від дітей до людей похилого віку. У результаті проведеної збирацько-пошукової роботи записано значну кількість одиниць фольклорних текстів: легенди та перекази, сімейні меморати (розповіді про події із власного життя, спогади, які не стали традиційними, а тому не мають усталеної форми) про другу світову війну, голодомор, дитячі жанри сучасного фольклору, сучасні повір'я пов'язані із житлом, роботою, обрядодії пов'язані з календарними святами українців, обрядодії пов'язані з родинною обрядовістю.

Навчально-наукова діалектологічна практика студентів 2 курс ОР "Бакалавр" спец. "мова та література (російська), іноземна мова" протікала з 4 липня по 14 липня 2015 року в бібліотеці імені М.Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Завданням було опрацювати літературу з діалектології: монографії, атласи, карти, словники, дисертації, автореферати,

статті з проблем діалектології російської, української та інших мов. Студенти-практиканти поставилися до збору матеріалу відповідально та творчо. Ними ретельно було опрацьовано 250 діалектологічних одиниць.

Метою навчальної джерелознавчої практики студентів 1 курсу ОР "Бакалавр" спеціальність "Мова і література" (класичні мови – давньогрецька, латинська; західноєвропейська мова) є ознайомлення студентів з бібліотечними фондами (основними, відділу рідкісної книги та рукописів, журнальному відділі) для проведення бібліографічних пошуків; оволодіння методикою підбору греко- та латськокомовного матеріалів для перекладу, філологічної та історико-літературної інтерпретації першоджерел; орієнтація у виданнях греко- та латиномовних текстів, критичної літератури з елліністики та латиністики.

Практика проходила в три етапи: 1. Ознайомлення студентів з невідомими або маловідомими латино- та грекомовними археографічними джерелами, які знаходяться у фондах відділу рідкісної книги та рукописів Наукової бібліотеки імені М.Максимовича. 2. Освоєння методики бібліографічних досліджень: алфавітна та систематична каталогізація бібліотечних фондів літератури з класичної філології, укладання понятійного та іменного покажчиків тощо. 3. Історико-філологічне опрацювання латинськомовних джерел 17-18 ст. Як підсумок, студенти подають письмовий звіт, щоденник проходження практики, створену в електронному вигляді картотеку п'яти латинських джерел з повним перекладом титульної сторінки.

Навчальна джерелознавча практика студентів 2 курсу ОР "Бакалавр" спеціальності "Мова і література (слов'янські мови та літератури), українська мова та література", "Мова і література (білоруська мова та література), українська мова та література, англійська мова" проходила в різних центрах Наприклад, студенти-богемісти 2 курсу проходили практику в Центрі славістики при кафедрі слов'янської філології Інституту філології, де ознайомилися з джерельною базою Центру, з рекомендованими творами художньої літератури та сучасної чеської публіцистики, опрацювали художні тексти мовою оригіналу та до кожного з текстів уклали чесько-українські словники. Крім того студенти упорядкували та доповнили електронний каталог новими надходженнями з богемістики.

Досвід проведення практик підтверджує думку В. Бочарнікової, що "успішна взаємодія членів навчального процесу досягається завдяки інтенсивному застосуванню проблемних, дослідницьких методів навчання, а також використанню форм забезпечення самостійної організації учіння, в основу яких покладено ідеї педагогічного стимулювання навчально-пізнавальної діяльності студентів" [1, с. 3].

У цілому за звітний період можна вважати завдання, що стояли перед студентами Інституту філології з фольклорної, діалектологічної, джерелознавчої та перекладацької практик виконаними успішно. Практика допомогла студентам перевірити і закріпити свої теоретичні знання та навички, а також набути певного позитивного досвіду практичної роботи.

Крім цього, вважаємо, є необхідність додаткових заходів з інформування роботодавців про реформування навчальних програм. Погоджуємося із твердженням Г. Хоружого, що "разом з державними та/чи приватними організаціями ВНЗ вирішують питання щодо надання своїм студентам більш систематизованих послуг із професійної орієнтації. Утім, як вважається, навчальні заклади, як і урядові структури, мають перетворити таку політику у практичну діяльність" [7, с. 8].

По суті, при Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка вже створено, як того вимагає Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років, "матеріальна-технічні й організаційні умови для формування освітньо-наукових кластерів (на базі ВНЗ), у яких фундаментальна наука має підтримуватися прикладними дослідженнями" [6, с. 7].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Вважаємо, що доречно підготувати методичний посібник, де викласти цілі, завдання, зміст і методи організація всіх видів літньої практики студентів Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (фольклорної, джерелознавчої, археографічної, перекладацької, з експериментальної фонетики). У композиції посібника закласти такі елементи: вимоги до оформлення документації з кожного виду практики, навести необхідні зразки. Розробити критерії оцінки студента-практиканта. Описати обов'язки керівників практики та студентів-практикантів. Подати чітко сформульовані завдання для студентів-практикантів, що дозволить виявити й сформувати в них необхідні професійні вміння.

Використані джерела

1. Бочарнікова В.М. Стимулююча функція контролю знань, умінь і навичок студентів вищої школи / В. М. Бочарнікова. – Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – теорія та історія педагогіки. – Черкаський державний університет імені Богдана Хмельницького, Черкаси, 1999.- 22 с.
2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н. П. Наволокова. – Х. : Вид. група "Основа", 2009. – 176 с. – (Серія "Золота педагогічна скарбниця").
3. Закон України "Про вищу освіту" № 2984-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

4. Майський Г. Ю. Роль педагогічної практики у формуванні професійних умінь майбутніх інженерів-педагогів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?... – С. 1-4.
5. Морева Н. А. Технологии профессионального образования: Учеб пособие для студ. высших учеб. Заведений / Наталья Александровна Морева. – М.: Издательский центр "Академия", 2005. – 432 с.
6. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.naiu.kiev.ua/files/zakon_ukr/proek-rozv-osvitu.pdf
7. Хоружий Г. Студентоцентризм як принцип академічної культури: зародження і розвиток університетського руху в Європі / Г. Хоружий // Вища школа. – 2012. – № 4. – С. 7-24.

Yankova N.

SUMMER PRACTICE AS A PART OF TRAINING OF A NEW GENERATION OF HUMANITARIANS.

The article deals with the continuing of training process of a new generation of specialists, which is caused by the immediate involvement of students to the practical component of future teacher of the humanities during these practices of the Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv (folk, primary sources, archaeological, translation, experimental phonetics practices).

The goals and objectives that apply to relevant practices are defined in the exploration. The geography of fieldwork of dialectological, folk, archaeological practices is emphasized. For each of them a basis of criteria for evaluation of results, which are achieved by students for credit-modular system, are concluded. It is important that educational practice of sources for students-bohemists, students of Polish Studies, for Croatian and Belarus groups to take place in several stages and to have its own specifics. In turn, educational practice of experimental phonetics that was held at the Department of Modern Ukrainian language and experimental phonetics laboratory of the Institute of Philology with individual tasks and instructions about methods of working with the program ELAN are noticed. It was observed that study of translation practice distinguished with different places: for classical languages students – in the Scientific National Library of Medicine, department of old books; Bulgarian language students of Slavic philology department – at the Embassy of the Republic of Bulgaria in Ukraine; students from group "Serbian and Ukrainian language and literature" – on the base of the Center for Slavic Studies of the Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv; students of Polish Studies – at the Polish Studies Centre; Students of Belarus Studies of the 3rd year – at the Center of the Belarusian language and culture named after Vladimir Korotkevych. Author has determined the practical component and further work for the passage of summer practice.

Key words: *the Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv, summer practice, vocational training in the Humanities, folk, primary sources, archaeological, translation, experimental phonetics practices.*

Стаття надійшла до редакції 22.10.2015